

ELÄMÄNTAITO-OPPIA ANTIIKISTA

Boëthius, *Filosofian lohdutus*.
Suomentanut Juhani Sarsila.
Vastapaino, Tampere 2001.
188 s.

Anicius Manlius Severinus Boëthiuksen teos *Filosofian lohdutus* on monellakin tavalla kiintoisa kirja. Ensinnäkin Boëthius oli antiikin viimeinen suuri filosofi. Hän eli vuosina 480–524 jKr. ja kuoli vain muutamaa vuotta ennen Ateenan viimeisen filosofikoulun sulkemista. Toiseksi, Boëthius vaikutti suuresti myöhempään filosofiaan. Noin tuhannen vuoden ajan hän oli ensin Platonin ja sitten myös Aristoteleen ohella luetuimpia länsimaisia filosofejia. Kolmanneksi, juuri Filosofian lohdutus (*De consolatione philosophiae*) on teos, johon Boëthiuksen maine perustuu. Jo keskiajalla se käännettiin useille kielille: varhaisenglanniksi, muinaissaksaksi, italiaksi, ranskaksi ja kreikaksi. Eikä kirjaa vain luettu, vaan se innoitti melkoisen määrän kynäniekkoja matkimaan Boëthiuksen tyyliä.

Elämän olennaiset asiat

Mikä Filosofian lohdutuksessa sitten vetosi ajan ihmisiin? Teos on aivan ensimmäisiä elämäntaitokirjoja. Siinä käsitellään perinpohjaisesti sitä, mikä elämässä on tärkeää ja miten elämän olennaiset asiat voisi saavuttaa. Niin rikkaus, maine, valta, kuuluisuus, kunnia, hyve, pahe, onni, epäonni kuin onnellisuuskin tulevat kirjassa monin tavoin käsitellyiksi. Rikkauden häviäväisyys, maineen katoavaisuus, vallan suhteellisuus ja onnen oikutteleva petollisuus piirtyvät lukijalle kirkaasti näkyviin. Sanojen painoa lisää tilanne, jossa ne on luotu. Boëthius laati teostaan sananmukaisesti kuolema silmiensä edessä – hän kirjoitti vankilassa mestaustaan odottaen.

Boëthiusta syytettiin valtiopetoksesta ja majesteettirikoksesta. Hän oli ollut Länsi-Italiaa hallinneen Teoderik Suuren hovimies, ja vieläpä korkeassa asemassa: konsulina. Mutta entisestä asemasta saati aatelistaustasta ei ollut vangille apua. Boëthius tuomittiin kuolemaan ja mestattiin

ilman, että häntä olisi kuunneltu omassa asiassaan. Mitä todennäköisimmin syytökset Boëthiusta vastaan olivat tekaistuja ja petos lavastettu.

Filosofian lohdutus alkaa siitä, kun Boëthiuksen luo ilmestyy henkiolento, joka ilmoittaa olevansa rouva Filosofia. Tälle Boëthius kertoo elämästään: maineesta ja kunniaista, joista hän oli saanut nauttia, onnesta, joka oli ollut hänelle suosiollinen sekä varallisuudesta, jota sitäkin oli vuosien saatossa kertynyt melkoisesti. Kaikki tämä oli nyt mennyttä. Edessä oli kunniaton kuolema 44 vuoden ikäisenä. Sen sijaan että osaottavasti ymmärtäisi Boëthiusta, hengetär pitääkin miehen puhetta turhana marinana. Filosofia toteaaakin yllättävästi: ”Jos ne asiat, joiden menetystä valitat, olisivat kuuluneet sinulle, et olisi suinkaan voinut niitä menettää”. Ja Filosofia selittää, että niin rikkaudet, virat kuin valtakin ovat Onnettaren käsissä. ”Jos hyväksyt hänet”, Filosofia selittää, ”joudut hyväksymään hänen tahtonsa.” Eli jos ihminen antautuu Onnettaren hallitavaksi, on mukauduttava myös valtiattaren oikkuihin.

Onnettaren vallan tavoittamattomissa

Filosofia valittelee, että ihminen kovin usein erehtyy rakentamaan elämäänsä onnesta riippuvaisten seikkojen varaan. Ja kun Boëthius ei lakkaa surkuttelemasta tilaansa, Filosofia vastaa tyyliä, että vanki ei suinkaan kärsi surkeasta kohtalostaan vaan vääristä elämäntähtäyksistään.

Tähän tyyliin, Boëthiuksen ja rouva Filosofian keskinäisen dialogin varassa, teos etenee elämänalueelta toiselle erilaisia aihepiirejä käsitellen. Ja kun Filosofia monien käänteiden jälkeen kysyy Boëthiukselta, tahtooko tämä kuulla, mikä elämässä ei ole Onnettaren oikuttelevissa käsissä, janoaa vanki vastausta. Niin Filosofia kysyy Boëthiukselta: jos tapaisit jonkun viisaudella siunatun miehen, voisitko ajatella, ettei hän ansaitse viisauttaan? Tai saattaisitko pohtia, ettei hyvä ihminen ansaitse hyvyttään? Odottamatta Boëthiuksen vastausta Filosofia kertoo, että viisaus tai hyve on ja pysyy niillä ihmisillä, jotka sen elämällään ansaitsevat. Niitä ei Onnetar voi keneltäkään riistää.

Näiden pohdintojen jälkeen rouva Filosofia kertoo Boëthiukselle todellisen onnellisuuden avaimista. Ja varhaisten vuosikatojen hengelle luonteenomaisesti todellinen onnellisuus löytyy lopulta autuuden tavoittelusta. Jumala ei nimittäin ole luvanut kenellekään onnea, mutta hyveen

tavoittelussa hän auttaa ja sen saavuttava on lopulta onnellinen tavalla, joka on Jumalalle rakas. Teos huipentuu lopun yllättävään eksistentialistiseen oivallukseen: ”Jos ette tahdo pettää itseänne, teidän harjoittamillenne asetetaan suurenmoinen pakko tehdä hyvää.”

Mutta miten on, vieläkö Boëthius puhuttelee nykyajankin lukijaa neuvoillaan ja elämän näkemyksillään? Hetkittään vahvasti. Voimakkaimmin kirja elää ensimmäisellä puoliskollaan, kun se käsittelee vangin ahdinkoa, elämän käsityksen harhoja ja hyveen voimaa. Lopun teologis-loogisella todistelulla on sen sijaan pääasiassa akateemista kiinnostavuutta.

Suomentajalle, Juhani Sarsilalle, Filosofian lohdutus on tarjonnut melkoisen työmaan. Latinaksi kirjoitettu alkuteksti on osin turmeltunut ja lisäksi muodoltaan epätavallinen. Teos nimittäin koostuu erikoislaatuista proosa- ja runojaksojen vuorottelusta. Voi vain kuvitella, kuinka koville ilmaisun moninaisuus on suomentajan asetannut. Mutta Boëthius elää kauniisti Sarsilan valikoimissa katkeransuloisissa sanoissa. Lukija voikin kiittää onneaan siitä, mitä Sarsila alkusanoissaan valittelee: ettei kukaan ole aiemmin työhön tarttunut. Teos on saanut Sarsilasta ansaitsemansa tulkin.

Yrjö Uurtimo